

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Гілея

*Науковий вісник
збірник наукових праць*

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 111 (№ 8)

Київ – 2016

142: 138. The Pythagorean School 139. Philolaus 140. Plato and the Pythagoreans. – P.272.

5. Диоген Лаэртский: О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Ред. тома и авт. вступ. ст. А. Ф. Лосев; Перевод М. Л. Гаспарова. – 2-е изд. – М.: Мысль, 1986.

6. Неанф Кизикский – греческий историк III в. до Р.Х., ученик Филиска Милетского, автор несохранившихся сочинений: «История Греции» и «Летописи», отрывки из которых, в частности, использовал Афиней при составлении своего «Пира мудрецов».

7. Philosophy. A complete course in a book, Spark notes 101, Spark educational publishing, 2005, New-York (NY), ISBN-13: 978-1-4114-0029-0. Part-Plato, P.6.

8. The Laws trans. in The Works of Plato, 6 vols, vol.5, (London Georg Bell and Sons, 1880); Plato: The Laws. Trans. A. E. Taylor (London, Everyman's Library), 1934, Plato «The Laws», 2 vols, transl. R. G. Bury (Cambridge, Mass., The Loeb Classical Library, 1926).

9. Ross, W.D.: 1953. «Plato's Theory of Ideas», 2nd ed., Oxford: Clarendon Press; Trevor J. Saunders: «The Structure of the Soul and the State in Plato's Laws», Eranos, 1962. – P.37-55; «The relationship of the Laws to other dialogues: A proposal», in Bobonich 2010. – P.29-50.

10. Trevor J. Saunders: «Notes on the Laws of Plato», Bulletin Supplement, No 28, pp. XVII – 148. – London, University of London, Institute of Classical Studies, 1972. – P.148.

11. Tigerstedt E N. «Interpreting Plato», Stockholm: Almqvist & Wiksell international, 1977. – P.157; Pangle, T., 1980. The Laws of Plato, Translated, with notes, and interpreting essay, University of Chicago Press, London, 1980 (first printed in the USA). – P.562.

12. Вячеслав В. Иванов: Архаизм и новаторство в практике первых русских переводов Платона // Логос. – №6 ...; Золотухина Анастасия Игоревна. Место диалога Критон в Платоновском корпусе: дисс. ... канд. филологических наук. – Москва: МГУ им. М. В. Ломоносова, 2013.

13. Глухов А. А. Перехлест волны. Политическая логика Платона и постнищенское преодоление платонизма / Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – С.584, ISBN 978-5-7598-1078-0 (в пер.)

14. Alfred North Whitehead: Process and Reality. – N.Y.: Free Press, 1979. – P.39.

15. Leo Straus: «The Argument and the Action of Plato's Laws». – Chicago: University of Chicago Press, 1975.

16. Жизнь Платона // Утренний свет. – 1779. – Ч.6. – №1. – С.1-40.

References

1. Rassel B. Istorija zapadnoj filosofii // Inostrannaja literatura, v dvuh knigah. – Moskva: MIF, 1959. – Glava XIII. Istochniki vzgljadov Platona.

2. Sovetskij filosofskij slovar'. – 1974. – 495 s. – <http://terme.ru/dictionary/804/word/platon>

3. Dzhon Dillon: Nasledniki Patona, Issledovanie istorii Drevnej Akademii (347-274 B.C.) / Perevod s anglijskogo E. V. Afonasin. Glava Pervaja – «Zagadka Akademii». – Clarendon Press, Oxford, 2003.

4. John Burnet: Early Greek Philosophy with Burnet Notes, 3rd edition (1920). – London: A & C Black Ltd., Chapter VII. parts: 139-142: 138. The Pythagorean School 139. Philolaus 140. Plato and the Pythagoreans. – P.272.

5. Diogen Lajertskij: O zhizni, uchenijah i izrechenijah znamenitih filosofov / Red. toma i avt. vstup. st. A. F. Losev; Perevod M. L. Gasparova. – 2-e izd. – M.: Mysl', 1986.

6. Neanf Kizikskij – grecheskij istorik III v. do R.H., uchenik Filiska Miletского, avtor nesohranivshihsochinenij: «Istorija Grecii» i «Letopisi», otrivki iz kotoryh, v chastnosti, ispol'zoval Afinej pri sostavlenii svoego «Pira mudrecov».

7. Philosophy. A complete course in a book, Spark notes 101, Spark educational publishing, 2005, New-York (NY), ISBN-13: 978-1-4114-0029-0. Part-Plato, P.6.

8. The Laws trans. in The Works of Plato, 6 vols, vol.5, (London Georg Bell and Sons, 1880); Plato: The Laws. Trans. A. E. Taylor (London, Everyman's Library), 1934, Plato «The Laws», 2 vols, transl. R. G. Bury (Cambridge, Mass., The Loeb Classical Library, 1926).

9. Ross, W.D.: 1953. «Plato's Theory of Ideas», 2nd ed., Oxford: Clarendon Press; Trevor J. Saunders: «The Structure of the Soul and the State in Plato's Laws», Eranos, 1962. – P.37-55; «The relationship of the Laws to other dialogues: A proposal», in Bobonich 2010. – P.29-50.

10. Trevor J. Saunders: «Notes on the Laws of Plato», Bulletin Supplement, No 28, pp. XVII – 148. – London, University of London, Institute of Classical Studies, 1972. – P.148.

11. Tigerstedt E N. «Interpreting Plato», Stockholm: Almqvist & Wiksell international, 1977. – P.157; Pangle, T., 1980. The Laws of Plato, Translated, with notes, and interpreting essay, University of Chicago Press, London, 1980 (first printed in the USA). – P.562.

12. Vjacheslav Vs. Ivanov: Arhaizm i novatorstvo v praktike pervyh russkikh perevodov Platona // Logos. – №6 ...; Zolotuhina Anastasija Igorevna. Mesto dialoga Kriton v Platonovskom korpusse: diss. ... kand. filologicheskikh nauk. – Moskva: MGU im. M. V. Lomonosova, 2013.

13. Глухов А. А. Перехлест волны. Политическая логика Платона и постнищенское преодоление платонизма / Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – С.584, ISBN 978-5-7598-1078-0 (в пер.)

14. Alfred North Whitehead: Process and Reality. – N.Y.: Free Press, 1979. – P.39.

15. Leo Straus: «The Argument and the Action of Plato's Laws». – Chicago: University of Chicago Press, 1975.

16. Zhizn' Platonova // Utrennij svet. – 1779. – Ч.6. – №1. – С.1-40.

Akberov M. H., PhD Researcher at Khazar University (Azerbaijan, Baku), court.akberov@gmail.com

Assumptions on learning Plato's heritage

The article investigates the history of learning of Plato's heritage, translation of his dialogues and their reinterpretations and carries out some useful conclusions. The author summarizes and puts forward various assumptions that the travels by Plato in various stages of history then were reflected in his creative activity and ended in emerging the new works by the philosopher.

Keywords: Plato, Plato's creative activity, Plato Academy, Socrates-Plato line.

Akberov M. G., дисертант, Університет Хазар (Азербайджан, Баку), court.akberov@gmail.com

Міркування про вивчення Платонівської спадщини

Проведено значні дослідження і узагальнення в зв'язку з історією вивчення Платонівської спадщини, його переклади і переітерпретації з боку різних вчених. Автор, показавши хронологічну послідовність критичних ідей Платона, формованих під час подорожей в Рим (Рима) в різні періоди з подальшим перетворенням в діалогах Платона, висунув ряд нових висновків.

Ключові слова: Платон, творчість Платона, Платонівська Академія, лінія Сократ-Платон.

* * *

УДК 793.32:[2+001.4]

Богород А. В., старший викладач кафедри філософії, Київський університет ім. Бориса Грінченка (Україна, Київ), abc.boh@mail.ru

РЕЛІГІЗНАВЧІ АСПЕКТИ ДАНСО-РИТУАЛЬНОГО ТЕРМІНОТВОРЕННЯ

Розглянуто проблемні явища і процеси, пов'язані з творенням і функціонуванням специфічної ритуально-дансологічної термінології, яку активно використовують у вітчизняній науці протягом XIX – початку XXI століть релігізнавці, хореологи, мистецтвознавці і культурологи; зібрано і проаналізовано найповніший перелік танцювальних епітетів (287), з яких близько 100 стосуються дансо-ритуальної практики; висвітлено їх практичне та релігійно-ідеологічне використання в побутовій та релігійній мові українців. Здійснена спроба аналізу поширених у науці концепцій щодо походження та семантики основоположних термінів і понять, які стосуються дансо-ритуальної практики світу і українців. Зібрано і систематизовано різноманітні тематичні дефініції, якими переповернена література з ритуалістики і релігізнавчої дослідження з питань сакрального і ритуального танцю. Особливу увагу приділено словам-ритуалізмам, що з плином часу втратили своє первинне значення, або змінили його на протилежне (антонімічне) у зв'язку зі зміною релігійних вірувань та світоглядно-ціннісної парадигми.

Ключові слова: ритуальний танець, сакральний танець, релігійний танець, обрядовий танець, дансо-ритуальна термінологія, танцювальні епітети.

Жодна наука не може існувати і плідно розвиватися без виробленої і чітко визначеної термінології, без особливих (специфічних) понять, без своєї знакової (символьної) системи. На донауковому етапі свого існування всі ремесла, мистецтва і науки передавалися переважно від майстра до конкретного учня шляхом особистого прикладу і конкретного багаторазового показу.

До таких візуально–демонстраційних мистецтв, в яких практика домінувала над теорією, належить і молода наука дансологія, яка сформувалася протягом останніх двох століть. Але найбільш невпорядкованою галуззю цієї науки й досі залишається ритуальна дансологія, яка в результаті специфічних історичних обставин була малорозробленою і малодослідженою.

Метою статті є науковий аналіз термінологічних словоутворень, пов'язаних з танцювальною ритуалістикою, які нині активно використовуються у релігійнознавчій, хореологічній та етнологічній науках. Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

зібрати усі загальновідомі і маловідомі хореологічні і дансо–ритуальні поняття, терміни та епітети, які активно використовуються в різних галузях вітчизняної науки;

з'ясувати етнолінгвологічне походження і первісне значення найбільш загальноживаних ритуально–дансологічних термінів;

порівняти світське (наукове) та церковно–релігійне (ідеологічне) ставлення до ритуально–дансологічної культури українців і, загалом, слов'ян;

впорядкувати етнохореологічний словник епітетів для подальшого використання у різних галузях вітчизняної науки та подальшого розвитку сучасного етнорелігійствознавства та етнохореології.

В українській науці над формуванням хореологічної термінології плідно працювали: В. Верховинець, А. Гуменюк, К. Василенко А. Нагачевський, Н. Мацієвська, Д. Шариков та ін. Проте дансо–ритуальну (чи ритуально–дансологічну) термінологію майже не досліджували, спеціально не розробляли і не впорядковували. Аналізували і виясняли переважно окремі слова «танець», «танок», хореографія, «хореологія», «хоровод», «балет» та ін. Але, загалом, всі сучасні науковці послуговуються термінологією, виробленою в другій половині ХХ ст., створеною для потреб професійної сценічної хореографії, без усвідомлення суті та лінгвоетнічного походження існуючих і загальноживаних термінів і понять.

У російській академічній науці окремі аспекти ритуально–дансологічної термінології були предметом зацікавлення Е. Корольової [8], В. Ромма [16], Л. Мориної [12], С. Берга [2]. В радянський і пострадянський періоди такі дослідження спеціально не заохочувалися. Це видно з незначної кількості статей, у назвах і змісті яких фігурують поняття релігійний, сакральний і ритуальний танець (в Україні – І. Бестюк, В. Волчукова, в Росії – І. Аверченко, О. Буксікова, А. Вац, Л. Моріна, С. Сердешнов, В. Ромм, І. Толстих).

Проаналізувавши об'ємний хореологічний і хореографічний фактаж, що міститься у дослідженнях хореологів, етнологів та культурологів ХХ ст., можна з упевненістю стверджувати, що сучасна хореографічна наука ще й досі не виробила чітку систему хореологічних понять (термінів), необхідних для практичного використання в різних галузях і напрямках вітчизняної науки. Більшість понять, які вже існують у дансології – виявляються різномовними синонімами, але в хореографічній науці вони можуть мати окремі і навіть відмінні визначення і тлумачення.

Українські мовознавці В. Кажан і Р. Калініна зазначають, що українська мова і зокрема українська дансологія запозичила найменування танців, рухів, шкіл, технік, стилів з англійської, французької, німецької,

італійської, переважно через посередництво російської і польської мов [7]. З часом всі традиційні слов'янські синоніми іноземних понять почали використовуватися лише для опису реалій народного танцювального мистецтва, а пізніше їх використовували переважно на позначення примітивних, профанних проявів у музично–танцювальному мистецтві. Так, наприклад, словом «пляска» вважалося неетичним, навіть непристойним, називати довершені зразки професійного танцювального мистецтва (класичного балету), а в тлумачних та етимологічних словниках значилося, що «Танець (польск. *taniec*, від нім. *Tanz*), вид мистецтва, в якому основний засіб створення художнього образу – рухи і постави (пози) тіла танцівника» [4], а пляска – це «танець (переважно народний)» [13; 21; 22]. Через таку специфічну «дискримінацію» зникли з україномовного вжитку давні слов'янські слова на означення танцювального мистецтва і виконавців: *пляс*, *пляска*, *плясба*, *плясати*, *плясець*, *плясунья*, *скоморох*.

Нині в Україні замість слова «пляс», «пляска», «перепляс» вживають іноземні слова «танець» і «танок», поряд з якими або замість яких в деяких місцевостях Гуцульщині ще й досі можна почути слова «данець», «данцівки», «данцювати» і «плес», «плесати» [5].

Дуже часто в сучасній російській хореологічній науці вживають термін «дансологія» [16], хоча слова «данець» в російській усній і писемній традиції не зустрічається і не використовується.

До речі, в західноукраїнському, зокрема гуцульському і бойківському фольклорі, в текстах пісень (особливо обрядово–ритуальних) можна й досі почути слова «плес», «плесати»: Пустить до хати – / Будем *плесати*. / На дворі мороз – / Плесати не мож, / А в хаті тепло – / *Плесати* – добро...» [6].

О. Курочкін зазначає, що загальнонісільські свята–карнавали на Василя й досі відомі на українському Прикарпатті під назвами «сход», «плес», «забава», «данець», «жок» тощо. Класична форма їх організації – коло [9]. Етномузикознавець Л. Сабан, характеризуючи танцювальну культуру західних областей України, повідомляє, що серед танцювальних назв є терміни дуже давнього загальнослов'янського походження («ігра», «пляс») і вузьколокального поширення [18].

Отже, в Західній Україні ще й досі послуговуються словом «плес» («плес»), хоча в сучасних словниках української мови цього слова немає.

Російськомовні словники подають етимологію слова «пляс», «пляска» по–різному. У «Слов'яноросійському коренеслові» О. Шишков доводив, що «пляшу, *плясати*, *пляска*, *плясун*» – «без сумніву, від слова *поле*, тому що пляски, пісні, хороводи влітку (в літній час) і нині в селах бувають під відкритим небом, тобто на *полі*, взимку ж в хахах, на *підлозі*, до того ж для вільної діяльності потребують деякого *поля*, тобто простору. Скорочуючи *попясать*, тобто стрибати, скакати по *полю* або на *підлозі* (на *полу*), почали говорити *плясати* (*пясать*)» [19].

У «Повному церковнослов'янському словнику» Г. Дяченка слова «пляс» і «плес», «плясати» і «плескати» майже тотожні і близькозвучні: «Плесканіє (плескання) – рукоплескання, одобрення»; «плещу – прославляю радісно, або урочисто, з рукоплесканням, стрибаю, пляшу, рукоплещу» [15, с. 432]. «Плясавиця – плясунья», «плясалище – місце для плясання, театр»; «Плясальник

– який танцює, пляше»; «плясиця – плясавиця, актриса, кощунниця» [15, с. 435].

Отже, можна стверджувати, що саме тому пляскою називали ритмічні рухи, які супроводжувалися плесканням в долоні навіть в тих випадках, коли звучали музичні інструменти.

Примітно, що у чотиритомному «Словарі української мови» (упор. Б. Грінченко) древньоукраїнське слово «пляс» не значиться, хоча міститься два близькозвучні слова «пляскати – плескати», «пляскач – плескач (дати пляскача)» [20, с. 1805]. Проте «українське» слово танець перекладене «російським» словом «танчик» і значиться лише як «вид хороводу» [20, с. 2569].

Деякі науковці нині намагаються довести, що загальновідомі іншомовні дансологічні поняття і терміни є, насправді, суто українськими чи суто слов'янськими. О. Мерлянова, повідомляє, що на думку «окремих дослідників» (С. Безклубенка), слово «танець» походить від слова «танок» (тобто, тинок, коло) [11]. Ідеї – не нові, але далекі від істини і суті. Ще у ХХ ст. Т. Бернштам звертала увагу на схожість слова «танок» з українським словом «станок», «стан» (дівочий стан) [3, с. 185].

Про танці слов'ян у церковній літературі зустрічаємо переважно такі формулювання: «сатанинське мистецтво» [14], «елінське біснування» [17], «нечестиве скакання» [10], «прокляте елінське біснування» [24], «плясання бісівське» [23, с. 466]. Будь-які відомості про пляски, зокрема ритуальні пляски та ігри (грища) слов'ян, у давніх християнських документах і пам'ятках подані з використанням образливих епітетів «сатанинський» і «бісівський» [24] і це спричинило поступове формування у наступних поколіннях нащадків негативного уявлення і упередженого ставлення до всієї древньої танцювальної культури слов'ян. Саме тому так складно нині працювати з релігійними текстами, в яких міститься «зіпсована», тенденційна інформація про дансо-ритуальні традиції слов'ян і, зокрема, українців.

Нині на означення ритуальної танцювальної традиції використовують різні інолінгвістичні епітети, які в більшості, незважаючи на свою синонімічну суть, подаються і тлумачаться по-різному. В усній і писемній традиції, зокрема в інтернет-просторі, можна зустріти і почути цілий ряд дансологічних понять, які стосуються суто обрядового танцю: ритуальний танець, обрядовий танець, магічний танець, храмовий танець, церковний танець, сакральний танець, священний танець, релігійний танець, божественний танець, спиритуальний танець, церемонійний танець, екстатичний (екстазний) танець, шаманський (шаманістичний) танець, відьомський (відьмацький), оргіастичний танець, тотемічний танець і т.д.

Загалом було зібрано і впорядковано близько 287 дансологічних епітетів, з яких 100 – українського (чи слов'янського) походження. Але, на диво, дослідники у своїх працях їх часто використовують паралельно або поряд, без усвідомлення їх синонімічності і тотожності:

- обрядовий – українське, а ритуальний, культовий, процесійний, церемонійний – іншомовні;
- священний, духовний – українські, а релігійний, сакральний – іншомовні;
- древній, давній, стародавній, первісний – українські, а архаїчний, античний, палеолітичний – іншомовні;
- загальний, спільний, суспільний – українські; а гуртовий, масовий, груповий, колективний – іншомовні;

- особистий (особовий), одиночний – українські, а приватний, сольний, індивідуальний – іншомовні;
- цілительний (зіцілюючий) – українське, а лікувальний, терапевтичний – іншомовні;

- шлюбний, весільний – українські, а «брачний» – іншомовне;

- парний – українське, а дуетний – іншомовні і т.д.

Не менш дивно звучать ритуалізовані терміни, які масово поширюються науковцями без належної класифікації, поетизуючи, а інколи засмічуючи інформаційне наукове поле вітчизняної науки. Часто доводиться зустрічати такі специфічні лінгвоконструкції:

- культово-обрядовий і обрядово-культовий танець;
- культово-магічний і магічно-культовий танець;
- культово-ритуальний і ритуально-культовий танець;
- культово-обрядовий і обрядово-культовий танець;
- обрядово-ритуальний і ритуально-обрядовий танець;
- обрядово-релігійний і релігійно-обрядовий танець;
- обрядово-магічний і магічно-обрядовий танець;
- обрядово-церемоніальна і церемоніально-обрядовий танець;
- релігійно-культовий і культово-релігійний танець;
- релігійно-церемоніальний і церемоніально-релігійний танець;
- ритуально-магічний і магічно-ритуальний танець;
- ритуально-трансний і трансивно-ритуальний танець;
- трансивно-обрядовий і обрядово-трансний танець;
- церемоніально-ритуальний і ритуально-церемоніальний танець;
- магічно-церемоніальний і церемоніально-магічний танець;
- релігійно-еротичний і еротично-релігійний;
- релігійно-трансний і трансивно-релігійний танець;
- релігійно-обрядовий і обрядово-релігійний танець;
- календарно-обрядовий і обрядово-ритуальний танець.

Деякі з них зустрічаються лише в російській мові, але можуть, зазвичай, використовуватися і в українській, хоча за семантичною ознакою ці поняття майже тотожні або ж є синонімами. Так, наприклад, слова «обрядовий» і «ритуальний» одна частина науковців вважає синонімами, а інші наголошують їх відмінностях і особливостях. Слова «звичаєвий» і «традиційний» також тлумачаться по-різному, хоча їх синонімічність очевидна. Ми схилиємося до наукової позиції А. Байбурина, згідно якої терміни «обряд», «обрядовий» і «ритуал», «ритуальний» використовуються як синонімічні, але перевагу відано терміну ритуал і ритуальний як міжнародним [1, с. 4].

Розмежування і впорядкування розрізної загально-вживаної і маловживаної дансологічної термінології може посприяти розвитку як хореологічної, так і суміжних з нею наук: релігієзнавства, мистецтвознавства, культурології та антропології, дасть змогу створити науково виважену класифікацію дансо-ритуальної і дансологічної спадщини людства.

Отже, для об'єктивного неупередженого дослідження реалій духовної культури українців, варто наповно переглянути, переосмислити семантику основоположної релігійно-ритуальної термінології та понятійного апарату, який нині використовується в релігієзнавстві, етнології і дансології. Кожне випадково використане поняття,

без усвідомлення первинного значення, здатне лише «затмарити» справжню суть подій і явищ духовного, мистецького, зокрема, релігійного життя українців.

Список використаних джерел

1. Байбурун А. Ритуал в традиционной культуре. Структурно-семантический анализ восточнославянских обрядов / А. Байбурун. – СПб.: Наука, 1993. – 240 с.
2. Берг Е. Термины «пляска», «танец», «хоровод» в русских народных говорах / Е. Берг // Известия Уральского государственного университета. – 2001. – №20. – С.157–159.
3. Бернштам Т. Молодежь в обрядовой жизни русской общины XIX – начала XX в. – Ленинград: Наука, 1988. – 276 с.
4. Большая советская энциклопедия: В 30-ти т. / Гл. ред. А. Прохоров. – М.: Советская энциклопедия, 1969–1978. – Режим доступа: <http://www.slovoedia.com/2/210/266112.html>
5. Влад М. Стрітенне. Книжка гуцульських звичаїв і вірувань / М. Влад. – К.: Український письменник, 1992. – 223 с.
6. З особистого архіву (Записано. від Віктора Пашника, Івано-Франківщина).
7. Кажан В. Власні імена та їх похідні в термінології хореографічного мистецтва / В. Кажан, Р. Калініна // Філологічні студії. Науковий вісник КНУ: зб. наук. праць / за заг. ред. Ж. Колоїз. – Кривий Ріг, 2012. – Вип.8. – С.57–67.
8. Королева Э. Ранние формы танца / Э. Королева. – Кишинев: Штинца, 1997. – 216 с.
9. Курочкін О. Українські «маланкари» – східна гілка карпато-балканської карнавальної традиції / О. В. Курочкін // Наук. зап. НаУКМА. Теорія та історія культури. – 2000. – Т.18. – С.70–75. – Режим доступу: http://www.ukrajinci.hu/arhiv/hromada_93/berehenya/malankari.html
10. Мельников–Печерский П. В лесах: в 2-х кн. // Мельников–Печерский П. Собр. Соч. в 8 т. – М., 1976. – Кн.1.
11. Мерлянова О. Жіночі танці в українській народній хореографії: автореф. дис... канд. мистецтвознав.: 26.00.01 / Ольга Мерлянова; Київський національний ун-т культури і мистецтв. – К., 2009. – 19 с.
12. Морина Л. Ритуальный танец и миф / Л. Морина // Религия и нравственность в секулярном мире. – СПб., 2001. – С.118–124.
13. Новый словарь русского языка: в 2 т. / Т. Ефремова. – М.: Рус. яз., 2000. – Т.2. – Режим доступа: <http://www.slovoedia.com/15/207/1556965.html>
14. Осипов В. Корень нации. Записки русофила / В. Осипов. – М.: Алгоритм, 2008. – 624 с.
15. Полный церковно-славянский словарь / Г. Дьяченко. – М., 1910; М.: Отчий дом, 2010.
16. Ромм В. Танец в эволюции человека / В. Ромм. – Новосибирск, 2011. – 440 с.
17. Рыбаков Б. Язычество Древней Руси / Б. Рыбаков. – М.: Наука, 1987. – 790 с.
18. Сабан Л. Народні танці / Л. Сабан // Гуцульщина: Історико-етнографічне дослідження. – К., 1987. – С.358.
19. Славянорусский корнеслов / Сост. А. Шишков. – СПб., 2002.
20. Словарь української мови: в 4-х т / Упор. Б. Грінченко. – К., 2010.
21. Толковый словарь русского языка / С. Ожегов, Н. Шведова. – М.: Азбуковник, 1998. – 943 с. – Режим доступа: <http://www.slovoedia.com/4/207/663306.html>
22. Толковый словарь русского языка: В 4-х т. / под. ред. Д. Ушакова. – М.: Астрель: АСТ, 2000. – Т.4. – Режим доступа: <http://www.slovoedia.com/3/207/816939.html>
23. Фрэнсис Е. Скоморохи и церковь // Скоморохи в памятниках письменности / Е. Фрэнсис / Сост. З. Власова, Е. Фрэнсис (Гладких). – СПб.: Нестор–История, 2007. – С.463–477.
24. Чудновцев М. Церковь и театр. Конец XIX – начало XX в. / М. Чудновцев. – М.: Наука, 1970. – 129 с.
4. Bol'shaja sovetskaja jenciklopedija: V 30-ti t. / Gl. red. A. Prohorov. – M.: Sovetskaja jenciklopedija, 1969–1978. – Rezhim dostupu: <http://www.slovoedia.com/2/210/266112.html>
5. Vlad M. Stritennje. Knyzhka gucul's'kyh zvyčaj'v i viruvan' / M. Vlad. – K.: Ukrai'ns'kyj pys'mennyk, 1992. – 223 s.
6. Z osobystogo arhivu (Zapysano. vid Viktora Pashnyka, Ivano-Frankivshhyna).
7. Kazhan V. Vlasni imena ta i'h pohidni v terminologii' horeografichnogo mystectva / V. Kazhan, R. Kalinina // Filologichni studii'. Naukovyj visnyk KNU: zb. nauk. prac' / za zag. red. Zh. Koloiz'. – Kryvyj Rig, 2012. – Vyp.8. – S.57–67.
8. Koroleva Je. Rannie formy tanca / Je. Koroleva. – Kishinev: Shtinca, 1997. – 216 s.
9. Kurochkin O. Ukrai'ns'ki «malankari» – shidna gilka karpato-balkans'koi' karnaval'noi' tradycii' / O. V. Kurochkin // Nauk. zap. NaUKMA. Teorija ta istorija kul'tury. – 2000. – T.18. – S.70–75. – Rezhym dostupu: http://www.ukrajinci.hu/arhiv/hromada_93/berehenya/malankari.html
10. Mel'nikov–Pecherskij P. V lesah: v 2-h kn. // Mel'nikov–Pecherskij P. Sobr. Soch. v 8 t. – M., 1976. – Kn.1.
11. Merljanova O. Zhinochi tanci v ukrai'ns'kij narodnij horeografii': avtoref. dys... kand. mystectvoznav.: 26.00.01 / Ol'ga Merljanova; Kyi'vs'kyj nacional'nyj un-t kul'tury i mystectv. – K., 2009. – 19 s.
12. Morina L. Ritual'nyj tanec i mif / L. Morina // Religija i npravstvennost' v sekuljarnom mire. – SPb., 2001. – S.118–124.
13. Novyj slovar' russkogo jazyka: v 2 t. / T. Efremova. – M.: Rus. jaz., 2000. – T.2. – Rezhim dostupu: <http://www.slovoedia.com/15/207/1556965.html>
14. Osipov V. Koren' nacji. Zapiski rusofila / V. Osipov. – M.: Algoritm, 2008. – 624 s.
15. Polnyj cerkovno-slavjanskij slovar' / G. D'jachenko. – M., 1910; M.: Otchij dom, 2010.
16. Romm V. Tanec v jevoljucii cheloveka / V. Romm. – Novosibirsk, 2011. – 440 s.
17. Rybakov B. Jazychestvo Drevnej Rusi / B. Rybakov. – M.: Nauka, 1987. – 790 s.
18. Saban L. Narodni tanci / L. Saban // Gucul'shshyna: Istoryko-etnograficne doslidzhennja. – K., 1987. – S.358.
19. Slavjanorusskij korneslov / Sost. A. Shishkov. – SPb., 2002.
20. Slovar' ukrai'ns'koi' movy: v 4-h t / Upor. B. Grinchenko. – K., 2010.
21. Tolkovij slovar' russkogo jazyka / S. Ozhegov, N. Shvedova. – M.: Azbukovnik, 1998. – 943 s. – Rezhim dostupu: <http://www.slovoedia.com/4/207/663306.html>
22. Tolkovij slovar' russkogo jazyka: V 4-h t. / pod. red. D. Ushakova. – M.: Astrel': ACT, 2000. – T.4. – Rezhym dostupu: <http://www.slovoedia.com/3/207/816939.html>
23. Frjensis E. Skomorohi i cerkov' // Skomorohi v pamjatnikah pis'mennosti / E. Frjensis / Sost. Z. Vlasova, E. Frjensis (Gladkih). – SPb.: Nestor–Istorija, 2007. – S.463–477.
24. Chudnovcev M. Cerkov' i teatr. Konec XIX – nachalo XX v. / M. Chudnovcev. – M.: Nauka, 1970. – 129 s.

Bogorod A. V., senior lecturer, Department of Philosophy, Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine, Kyiv), abc.boh@mail.ru

Religious aspects of the ritual dance terminology

This work deals with problematic issues and processes related to the creation and functioning of specific ritual dance terminology being in active use in the national religious, choreology, art critics and cultural studies during the 19th – early 21st centuries. The author collected and analyzed the most comprehensive list of the ritual dance epithets (287), about 100 of which are related to the practice of ritual dance; highlighted their practical, religious and ideological use in everyday and religious language of Ukrainians. The author attempted to analyze the widespread scientific concepts on origin and semantics of the fundamental terms and notions related to the ritual dance practices of Ukrainians and nations of the world. The author collected and systematized various thematic definitions which overwhelm professional literature on ritual and religion studies of sacred and ritual dances. The work pays special attention to the ritual words which have lost their initial meanings over time or changed them to the opposite by meaning (antonymous) do to the changes in religious beliefs, ideological and value paradigm.

Keywords: ritual dance, sacred dance, religious dance, ritual dance terminology, dance epithets.

Bogorod A. B., старший преподаватель кафедры философии, Киевский университет им. Бориса Гринченко (Украина, Киев), abc.boh@mail.ru

Религiovедческие аспекты дансо-ритуального терминологирования

Рассмотрены проблемные явления и процессы, связанные с созданием и функционированием специфической ритуально-дансологической терминологии, которую активно используют в отечественной науке в течение XIX – начала XXI веков религиоведы, дансологи, искусствоведы и культурологи; собран и проанализирован самый полный перечень дансо-ритуальных эпитетов (287), из которых около 100 касаются дансо-ритуальной практики; отражены их практическое и религиозно-идеологическое использование в бытовом и религиозном языке украинцев. Осуществлена попытка анализа распространенных в науке концепций относительно происхождения и семантики основополагающих терминов и понятий, которые касаются дансо-ритуальной практики мира и украинцев. Собраны и систематизированы всевозможные тематические дефиниции, которыми переполнена литература по ритуалистике и религиоведческие исследования по вопросам сакрального и ритуального танца. Отдельное внимание обращено на слова-ритуализмы, потерявшие с течением времени свое первичное значение, или изменили его на противоположное (антонимическое) в связи с изменением религиозных верований и мировоззренческо-ценностной парадигмы.

Ключевые слова: ритуальный танец, сакральный танец, религиозный танец, обрядовый танец, дансоритуальная терминология, танцевальные эпитеты.

* * *

УДК 17.021.2:291.5

Вергелес К. М.,
кандидат філософських наук, доцент, Вінницький
національний медичний університет ім. М. І. Пирогова
(Україна, Вінниця), kvergeles@gmail.com

САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ ЛЮДИНИ І РЕЛІГІЙНА КУЛЬТУРА В ПРОСТОРІ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розкривається проблема самоідентифікації людини, яка є актуальною для філософії, релігієзнавства, психології, культурології XXI ст. Аналізуються причини кризи самоідентифікації в сучасному суспільстві; прагнення та пошуки людини в аспекті духовності; розширення обріїв її свідомості. Наголошується на особливому значенні культури і релігійної культури для розгортання духовності, виявлення місця людини в дійсності та реальності.

Ключові слова: самоідентифікація, самовизначення, людина, особистість, соціум, культура, релігійна культура, духовність, глобалізація.

Сьогодні демонструє нам, що проблема самоідентифікації людини є однією з головних проблем соціуму, який зіткнувся з нею в першій чверті XXI століття. Ті чи інші проблеми є глобальними не тому, що вони зустрічаються повсюдно, у будь-якому суспільстві, а головне, що їх неможливо вирішити в масштабах якогось окремого регіону. Погіршення екологічної ситуації, недостатність природних ресурсів першопочатково відносили до розряду глобальних проблем та їх причину бачили у занадто швидкому технічному розвитку сучасної цивілізації. Але, сьогодні поступово приходить усвідомлення того, що техніка сама по собі не є суб'єктом соціальних змін. На нашу думку, причини глобальних проблем безпосередньо не є пов'язаними з особливостями технологічного розвитку соціуму, вони закладені в самій людині, у подрібненості її практичної діяльності, відсутності необхідної духовної напруги. Сучасні глобальні проблеми є лише наслідком, логічним продовженням глибинної структурної неузгодженості суб'єктивності людини з дійсністю, кризи її самоідентичності.

Термін «самоідентичність» увійшов до обігу філософських, релігієзнавчих, психологічних наук приблизно у другій половині 70-років ХХ ст. Його входження до наукового словника пов'язано з іменем відомого дослідника Е. Еріксона. Але вперше в філософському плані проблематика самоідентичності розроблялася Дж. Мідом і Ч. Кулі. Ці два дослідники ще не використовували термін «самоідентичність», а використовували поняття «самість». Праці Дж. Міда і Ч. Кулі поклали ґрунт для символічного інтеракціонізму, в якому самоідентичність розглядається й як результат

соціальної інтеракції, й як фактор, що обумовлює цю соціальну інтеракцію. Близьким до подібного розуміння самоідентичності є й інший дослідник Е. Гідденс. Об'єктом його дослідження є процес виникнення нових психосоціальних механізмів особистісної самоідентифікації, що формуються під впливом інституцій сучасності, що трансформуються й які, у свою чергу, трансформують їх. Інший відомий дослідник Е. Гофман обґрунтував драматичну модель соціальної взаємодії, де «я» є сукупністю соціальних ролей і водночас рефлексією на власні соціальні ролі.

Слід зазначити, що в західній науці проблема особистісної самоідентифікації має велике поширення, але в українській філософській літературі, на жаль, вона розроблена недостатньо.

Із найбільш суттєвих публікацій необхідно виділити працю російського вченого В. С. Малахова «Незручності з ідентичністю» («Неудобства с идентичностью») [5]. Осмислення багатомірності світу людської суб'єктивності присвячені праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених – В. Біблера, Д. Дубровського, І. Кона, Л. Конотоп, С. Кримського та ін. Самобутня теорія культурно-семантичної онтології особистості, яка протистоїть традиційній російській парадигмі соціальності й гносеологізму, репрезентована працями М. Мамардашвілі, В. Налімова.

Відомий німецький філософ К. Ясперс розмірковував про «шифри трансценденції», тобто про ті символи, що не сприймаються, символи надчуттєві, які охоплюють людське буття зв'язків, опосередковано виявляють речі та предмети. Багато було написано про знаковість предметів структуралізмом і символічним інтеракціонізмом – все це намітило метафізичний план буттєвості предметності, її включеності у різноманітні зв'язки буття, що не описувалися природничими науками. Така метафізика передбачала різноманітні «шари» буття: космічний, природний, соціальний. Якщо філософія поверталася до найбільш широких, найбільш абстрактних метафізичних планів описування людей, то сама метафізика виявилася недооціненою.

Метою статті є філософсько-релігієзнавче осмислення проблеми самоідентифікації людини в сучасності.

Слід зазначити, що глобальний характер має й корінна перебудова соціальної системи у XXI ст. Перш за все, це – втрата людьми об'єктів їх соціальної ідентифікації, розпад їх референтної групи в плані держави та пошуки нових орієнтирів самоідентифікації – релігійних, національних та ін., що привело до загострення соціальних і релігійних конфліктів, націоналізму та ін. Події 2016 р. в різних країнах світу підтверджують те, що такі процеси і явища не є характерними для якоїсь однієї країни, регіону – вони мають глобальний характер. Відомий український філософ С. Кримський зазначає: «Те, що ми вступили у третє тисячоліття нової ери, є знаменним не тільки в хронологічному чи, сказати б, цивілізаційному сенсі, а насамперед за ознакою проходження людством драматичного та страшного ХХ століття. Саме в цей час позначилась ситуація абсолютного зла, коли (як додаток до тоталітаризму та його злочинів) виникла загроза кліоциду, термоядерного знищення історії та планети. У ХХ столітті всесвітня історія зіткнулася з феноменом абсолютної помилки, коли неймовірні жертви, людські